

महाराष्ट्र शासन
कृषि आयुक्तालय
मृद संधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन म.रा. पुणे

विषय :- मेगा पाणलोट- सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) सुधारित (Revise) करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना

एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम (IWMP) हा केंद्र शासनाचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम असून केंद्र शासनाच्या सर्व विभागांमार्फत राबविण्यात येणा-या पाणलोट क्षेत्र विकास कार्यक्रमांसाठी 'सामाईक मार्गदर्शक सूचना २००८ (सुधारित २०११) अन्वये सन २००९-१० पासून राज्यात राबविण्यात येत आहे. तसेच याच धर्तीवर केंद्र शासन व राज्य शासन वेगवेगळ्या पाणलोट विकासाच्या योजना राबवित आहे. त्यामध्ये नाबार्ड पुरस्कृत ग्रामिण पायाभूत विकास निधी (RIDF), पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम (WGD), आदर्शगाव इ. योजनांचा समावेश आहे. या कार्यक्रमांतर्गत सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करणे व त्यानुसार प्रकल्प राबविणे हा महत्वाचा भाग आहे. सदर सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्यासाठी योग्य अशा स्वयंसेवी संस्था (NGOs), प्रकल्प राबविणारे शासकीय विभाग यांच्यावर सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली होती. त्या अनुषंगाने प्रकल्पाची प्रत्यक्ष अंमलबजावणी करताना सविस्तर प्रकल्प अहवालामध्ये मंजूर केलेल्या बाबी प्रत्यक्ष क्षेत्र परिस्थितीशी जुळत नसल्याने प्रकल्प सुधारित करण्याच्या क्षेत्रीय अधिकारी व कर्मचा-यांकडून सुचना प्राप्त झालेल्या आहेत. राज्य/विभाग/जिल्हा स्तरावरील आढाव्यावेळीही प्रकल्प उपचारात विसंगती आढळून आल्याने असे प्रकल्प सुधारित करण्याचे विचारधीन होते.

राज्यस्तरीय तांत्रिक समितीच्या दि.२४/०४/२०१५ सभेमध्ये झालेल्या सविस्तर चर्चेअंती मंजूर सविस्तर प्रकल्प अहवालामधील पाणलोट विकास कामांच्या प्रस्तावित बाबी क्षेत्रीय परिस्थितीशी तंतोतंत जुळत नसल्याने व पाणलोटतील क्षेत्र उपचाराच्या नवीन बाबी शासनाकडून मंजूर झाल्याने आणि पाणलोटतील कामांचा दृष्य परिणाम साध्य होण्यासाठी नवीन मृद व जलसंधारण उपचारांचा समावेश करून सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवाल करण्याचा निर्णय झाला आहे. सुधारित प्रकल्प अहवाल तयार करत असताना खालीलप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत.

शासन निर्णय, जलसंधारण विभाग दि. ९.०५.२०१३ अन्वये खोल समतल सलग चर (Deep CCT) व शासन निर्णय, जलसंधारण विभाग दि.१५.१०.२०१३ अन्वये अस्तित्वातील सिमेंट नाला बांधांतील गाळ काढणे व नाला खोलीकरण करणे तसेच खोलीकरणासह नवीन सिमेंट नाला बांध बांधणे या बाबी नव्याने मंजूर करण्यात आलेल्या आहेत.

महाराष्ट्रातील दृष्काळी परिस्थितीवर कायमस्वरूपी मात करण्याकरीता महाराष्ट्र शासनाकडून जलयुक्त शिवार अभियान दि.५ डिसेंबर, २०१४ च्या शासन निर्णयानुसार राबविण्यात येत आहे. जलयुक्त शिवार अभियानांतर्गत एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम (IWMP) मधील समाविष्ट गावांतील मृद व जलसंधारणाची कामे प्रामुख्याने जुन, २०१५ पर्यंत पूर्ण करावयाचे नियोजन असल्याने त्या गावातील प्रकल्पांना सुधारित करण्यासाठी प्राधान्य द्यावे.

‘केंद्र शासनाच्या सामाईक मार्गदर्शक सूचना २००८’ (सुधारीत २०११) अन्वये राबविण्यात येणा-या पाणलोट विकास कार्यक्रमाच्या केंद्र व राज्य पुरस्कृत सर्व योजनांना व एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम (IWMP) बॅच-1, II व III साठी या सुचना लागू राहतील. तसेच सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवाल मंजूरीचे अधिकार संबंधित सविस्तर प्रकल्प अहवालांना मंजूरी देणा-या प्राधिका-यांना असतील.

सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करताना खालील मार्गदर्शक सूचनांचा अवलंब करावा.

१. एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन कार्यक्रम (IWMP) अंतर्गत व इतर सर्व मेगा पाणलोट क्षेत्रातील प्रकल्पांच्या प्रकल्प मुल्यातील नैसर्गिक साधनसंपत्ती व्यवस्थापन (NRM) करीता प्रस्तावित केलेल्या तरतूद (५६%) च्या ६०% खर्च झाल्यानंतरच सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाल सादर करावा.
२. मृद व जलसंधारणाचे प्रस्तावित उपचार पाणलोट विकासाच्या माथा ते पायथा या तत्वावर आधारीत असावेत. एकात्मिक पाणलोट व्यवस्थापन (IWMP) अंतर्गत व इतर सर्व मेगा पाणलोट क्षेत्रातील प्रकल्पांचा उपलब्ध निधी माथा ते पायथा या तत्वानुसार क्षेत्र उपचारावर वापरावेत व ओघळ नियंत्रणावरील उपचारअभिसरणातून (Convergence) प्रस्तावित करावेत.
३. सविस्तर प्रकल्प अहवाल सुधारीत करताना किमान ७० टक्के क्षेत्रावर मृदसंधारणाचे (Area Treatment) उपचार प्रस्तावित करावेत.
४. प्रकल्प अहवाल सुधारित करत असताना तो पाण्याच्या ताळेबंदावर (Water Budgeting) आधारीत असावा आणि पाण्याचा ताळेबंद सोबत जोडण्यात यावा.
५. उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवालाची २५% तपासणी करून स्वयंस्यष्ट अभिप्रायासह प्रमाणपत्र सादर करावे.

तसेच खालीलप्रमाणे माहिती सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवालासोबत सादर करावी.

- ५.१. आर्थिक मापदंडामध्ये (Cost Norms) झालेल्या वाढीची तुलनात्मक माहिती.
- ५.२. नव्याने उपचार प्रस्तावित केलेले असल्यास पुर्वी प्रस्तावित केलेल्या उपचारापेक्षा नवीन उपचार तांत्रिकदृष्ट्या योग्य व अधिक उपयोगी असल्याबाबतचा तपशील द्यावा.
- ५.३. सोबत सहपत्रित केलेल्या प्रपत्रामध्येच माहिती सादर करावी. (प्रपत्र १ व २)
- ५.४. उप विभागीय कृषि अधिकारी यांनी सुधारित प्रस्तावित उपचार GIS/ RS (Satellite Map) यांचा वापर करून नकाशा व जमिन उपयोगिता प्रमाणे उपचार सुचविले आहे किंवा नाही यांची तपासणी करून प्रमाणपत्र द्यावे.
६. सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाला सोबत मुळ सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) प्रमाणे व सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाला (Revised DPR) प्रमाणे उपचार नकाशे जोडावेत व तसेच प्रकल्प मंजूरी पुर्वी, प्रकल्प चालू असताना व सुधारीत सविस्तर प्रकल्पामध्ये प्रस्तावित केलेले उपचार विहित रंगाने अक्षांश व रेखांश सह नकाशावर दर्शविण्यात यावे.
७. एपाव्यका अंतर्गत व इतर सर्व मेगा पाणलोट क्षेत्रातील प्रकल्पांतील कामांना संबंधीत क्षेत्रावर; वनविभाग/सामाजिक वनीकरण विभाग/ मनरेगा -पंचायत समिती इ. यंत्रणामार्फत सदरची कामे यापुर्वी करण्यात आलेली नाहीत, असा दाखला (NOC) संबंधीत यंत्रणांकडून घेण्यात यावा.
८. प्रथम पाणलोट समितीची व ग्रामसभेची मान्यता घेऊनच सुधारीत सविस्तर प्रकल्प अहवाल पाणलोट कक्ष तथा माहिती केंद्र (WCDC) कडे सादर करावा.

९. मुळ मंजूर सविस्तर प्रकल्प अहवालातील भाग-१ ते ३ गोषवा-यासह सुधारित करून सविस्तर प्रकल्प अहवाल भाग-१ ते ३ गोषवा-यासह पाणलोट कक्ष तथा माहिती केंद्र (WCDC) च्या मान्यतेने सादर करावेत. सक्षम प्राधिकरणाने मंजूरी दिल्यानंतर सदर सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवालाची प्रत पाणलोट समिती स्तर(WC), प्र.का.य स्तर (PIA) व जिल्हा पाणलोट तथा माहिती केंद्र (WCDC) स्तरावर जतन करावी.
१०. सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवालाची काटेकोर तपासणी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शन सूचनेनुसार प्रकल्प कार्यान्वयन यंत्रणा (PIA) तसेच नोडल अधिकारी (SDAO) यांनी केल्यानंतर सदरचा प्रस्ताव जिल्हा पाणलोट तथा माहिती केंद्र (WCDC) आणि विभागस्तरिय तांत्रिक समिती (DLTC) ची मान्यता घेवून राज्यस्तरिय तांत्रिक समिती (SLTC) च्या मान्यतेसाठी सादर करावा.
११. जलसंधारण उपचारांतर्गत नाला खोलीकरण व मृद संधारणांतर्गत खोल समतल सलग चर (Deep CCT) हे नवीन उपचार असल्याने ते मंजूर आर्थिक मर्यादेत राहून नव्याने सुधारित प्रकल्प अहवालांमध्ये क्षेत्र परिस्थितीनुसार प्रस्तावित करावेत. जलसंधारण उपचारांतर्गत नाला खोलीकरण ही अभिसरण(Convergence)मधून प्रस्तावित करण्यावर भर द्यावा.
१२. मंजूर सविस्तर प्रकल्प अहवालामधील बदललेल्या प्रत्येक बाबीसाठी वस्तुनिष्ठ व संयुक्तीक कारणे देण्यात यावीत. शेतक-यांचा विरोध/अडथळा इ. ढोबळ कारणे देऊ नयेत. अशा परिस्थितीत प्रकल्प कार्यान्वयन यंत्रणा (PIA) यांनी सदर शेतक-यांना सदर बाब राबविण्यासाठी प्रोत्साहित करावे. जे शेतकरी तयार होणार नाहीत त्यांना सर्व प्रकारच्या नैसर्गिक साधनसंपत्ती व्यवस्थापन (NRM) व उपजीविका (Livelihood Action Plan)च्या लाभातून वगळण्यात यावे. जर अशा शेतक-यांचे प्रमाण जास्त असेल तर प्रकल्प कार्यान्वयन यंत्रणेने सदर प्रकल्प मुदत पूर्व बंद (Project Forecloser) करण्याचा प्रस्ताव विहित मार्गाने सादर करावा. (केंद्र शासनाच्या 'सामाईक मार्गदर्शक सुचना २००८' 'सुधारित २०११', मुद्दा क्र. ९.८ प्रमाणे)

वरील दिलेल्या सुचनांचे तंतोतंत पालन करून तांत्रिक दृष्ट्या योग्य असे सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवाल उणीवा राहणार नाहीत याची दक्षता घेण्यात यावी आणि योग्य प्रकारे सुधारित सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करून सक्षम प्राधिकरणाकडे मंजूरीकरीता सादर करावेत.

सोबत- प्रपत्र १ व २

संचालक

मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन
कृषि आयुक्तलय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

जा.क्र.मृदसं/मृद-६/स.स.प्र.अ./१०६१/१५
मृद संधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन
कृषि आयुक्तलय, म.रा.पुणे-४११ ००१
दिनांक :- २५/०५/२०१५

प्रति,

१. विभागीय कृषि सहसंचालक (सर्व)
२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व)
३. प्राचार्य, प्रादेशिक कृषि व्यवस्थापन व प्रशिक्षण संस्था (रामेती) (सर्व)

प्रतिलिपी: १. मा. प्रधान सचिव, (जलसंधारण) ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२ यांना माहितीसाठी सादर.

२. सहमुख्य कार्यकारी अधिकारी, वसुधरा पाणलोट विकास यंत्रणा, म.रा. पुणे-१ यांना माहितीसाठी.

३. मृद-११२१३१४१५

४. आदर्शित योजना

Proforma-1
Revised DPR under IWMP

I) Name of the project : (District) IWMP Project No. /Year (mega watershed no.)		Jurisdiction:	CAO	TAO	SDAO
II) Project Period : 2009 -2010 to-----					
III) Name of the PIA :					
IV) Date of approval of DPR by	WCDC	DLTC	SLTC		
Date of approval of Revised DPR by					

V) Details of the Project as per DPR :

Details of Project	Geographical area (ha.)	Treatment area (ha.)	Sanctioned amount (Rs. in Lacs)	Number of		
				Gram Panchayats	Villages	Micro- Watersheds
1	2	3	4	5	6	7
As Per DPR						
AS Per Revised DPR						

VII) Component-wise fund distribution :

Sr. No	Component / Activity	Percentage as per Guidelines	As per sanction DPR		As per Revised DPR		Remark
			%	Amount	%	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Administrative Expd.	10%	10%		10%		
2	Monitoring	1%	1%		1%		
3	Evaluation	1%	1%		1%		
4	DPR	1%	1%		1%		
5	Entry point activity	4%	4%		4%		
6	Institution & capacity building	5%	5%		5%		
7	Watershed works	56%	56%		56%		
					+ %		Funds diverted from
8	Livelihood activities for asset less persons	9%	9%		9%		
9	Microenterprises & production system for farmers	10%	10%		10%		
10	Consolidation phase	3%	3%		3%		
	Total	100%	100%		100%		
	Change in Project cost & %					%

PIA Sign & Stamp

APM sign & Stamp

Project Manager sign & Stamp

XII A) Details of activities under NRM from IWMP project fund (Non Forest land)

(Amount in Lacs)

Sr. No.	Activity/ Component	Unit	Sanctioned as per DPR (56 %)		Activities completed up to 31 st March, 2015		Balance Activity up to 31 st March, 2015		Net revised Activities proposed plan for sanction		Revised total plan of Activities (56 %)		Reasons for revise the Activity
			Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8 (4-6)	9 (5-7)	10	11	12	13	14
1	Compartment Bunding	ha.											
2	C.C.T.	ha.											
3	Terracing	ha.											
4	Repairs of Paddy Old Bund	ha.											
5	Contour Bunding	ha.											
6	Farm pond	No.											
7	Others (please specify)												
A	Total of Area Treatment												
8	L.B.S.(No.)/L.B.S.C.D.	No./Cum											
9	E.S.(No.)/G.B.S.	No./Cum											
10	Cement Nala Bund	No./tcm											
11	Earthen Nala Bund	No./tcm											
12	Others (if Any Give Details)												
B	Total of Drainage Line Treatment												
A+ B	Area Treat. + Drainage Line Treat.												
13	Horticulture Plantation	ha.											
14	Plantation Social Forestry	ha.											
15	Afforestation	ha.											
16	Others (please specify)												
C	Total of Plantation												
	TOTAL NRM COST (A + B + C)												

PIA Sign & Stamp

APM sign & Stamp

Project Manager sign & Stamp

XII B) Details of activities under NRM from IWMP project fund (Forest land)

(Amount in Lacs)

Sr. No.	Activity/ Component	Unit	Sanctioned as per DPR (56 %)		Activities completed up to 31 st March, 2015		Balance Activity up to 31 st March, 2015		Net revised Activities proposed plan for sanction		Revised total plan of Activities (56 %)		Reasons for revise the Activity
			Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8 (4-6)	9 (5-7)	10	11	12	13	14
1	C.C.T.	ha.											
2	Deep CCT	ha.											
3	Contour Bunding	ha.											
4	Forest pond	No.											
5	Others (please specify)												
A	Total of Area Treatment												
6	L.B.S.(No.)/L.B.S.C.D.	No./Cum											
7	E.S.(No.)/G.B.S.	No./Cum											
8	Cement Nala Bund	No./tcm											
9	Earthen Nala Bund	No./tcm											
10	Others (if Any Give Details)												
B	Total of Drainage Line Treatment												
A+ B	Area Treat. + Drainage Line Treat.												
11	Afforestation	ha.											
12	Others (please specify)												
C	Total of Plantation												
	TOTAL NRM COST (A + B + C)												

PIA Sign & Stamp

APM sign & Stamp

Project Manager sign & Stamp

XII C) Details of activities under NRM from IWMP project fund (Non Forest + Forest land)

(Amount in Lacs)

Sr. No.	Activity/ Component	Unit	Sanctioned as per DPR (56 %)		Activities completed up to 31 st March, 2015		Balance Activity up to 31 st March, 2015		Net revised Activities proposed plan for sanction		Revised total plan of Activities (56 %)		Reasons for revise the Activity
			Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	
1	2	3	4	5	6	7	8 (4-6)	9 (5-7)	10	11	12	13	14
1	Compartment Bunding	ha.											
2	C.C.T.	ha.											
3	Deep CCT												
4	Terracing	ha.											
5	Repairs of Paddy Old Bund	ha.											
6	Contour Bunding	ha.											
7	Farm pond	No.											
8	Forest pond												
9	Others (please specify)												
A	Total of Area Treatment												
10	L.B.S.(No.)/L.B.S.C.D.	No./Cum											
11	E.S.(No.)/G.B.S.	No./Cum											
12	Cement Nala Bund	No./tcm											
13	Earthen Nala Bund	No./tcm											
14	Others (if Any Give Details)												
B	Total of Drainage Line Treatment												
A+ B	Area Treat. + Drainage Line Treat.												
15	Horticulture Plantation	ha.											
16	Plantation Social Forestry	ha.											
17	Afforestation	ha.											
18	Others (please specify)												
C	Total of Plantation												
	TOTAL NRM COST (A + B + C)												

PIA Sign & Stamp

APM sign & Stamp

Project Manager sign & Stamp

Proforma -2 (Abstract)

Details of Revised DPR of NRM Activity under IWMP & Convergence funds

Project Name : District Name IWMP- /Year

Sr. No.	Activity/ Component	Unit	Total Provision As per DPR						Activities completed up to 31st March 2015						Balance Activity upto 31st March, 2015						Net revised Activities proposed plan for sanction						Revised total plan of Activities						% of Completion Activities		% of Revised Activities	
			Total		IWMP		Convergence		Total		IWMP		Convergence		Total		IWMP		Convergence		Total		IWMP		Convergence		IWMP		IWMP							
			Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.	Phy.	Fin.				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
1	Compartment Bunding	ha.																																		
2	C.C.T.	ha.																																		
A	Total of Area Treatment																																			
3	L.B.S.(No.)/ L.B.S.C.D.	No./Cu m																																		
4	E.S.(No.)/ G.B.S.	No./Cu m																																		
5	Cement Nala Bund	No./tc m																																		
6	Earthen Nala Bund	No./tcm																																		
7	Others (if Any Give Details)																																			
B	Total of Drainage Line Treatment	No																																		
A+B	Area Treat. + Drainage Line Treat.	No/ha																																		
8	Horticulture Plantation	ha.																																		
C	Total of Plantation																																			
	TOTAL NRM COST (A + B + C)																																			

Note:- % of Completion of Activities Physical.- Col No. 12/ Col No. 30*100 Fin.-Col No. 13/ Col No. 31*100

PIA Sign & Stamp

APM sign & Stamp

Project Manager sign & Stamp